

FAKİR BAYKURT'UN "IRAZCA'NIN DİRLİĞİ" ADLI ROMANININ AĞIZ KULLANIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ
THE ANALYSIS OF FAKİR BAYKURT'S NOVEL "THE AMITY OF IRAZCA" FROM THE ASPECT OF ORAL USE OF DIALECT

Gül Banu DUMAN*
Semanur YENER*

Öz

Ağızlar, eğitim - öğretimde ve yazı dilinde standart dilin kullanılması nedeniyle standart dile oldukça fazla maruz kalmıştır. Bu duruma karşı koyamayan bir ağız, standart dil içinde kaybolabilir. Ağızlardaki söz varlığı tespit edilerek ve edebi eserlerde ağız kullanımı yaygınlaştırılarak ağızların yok olmasına engel olunabilir. Fakir Baykurt'un eserlerinin içerisinde ağız unsurları barınmaktadır. Bu bakımdan Baykurt'un eserleri önemlidir. Çalışmada, Fakir Baykurt'un *Irazca'nın Dirliği* adlı eserinde Burdur ağzının söz varlığındaki deyim, atasözü, tekrar grupları, argo, küfür ve kaba sözler ve yöreye özgü söyleyişler tespit edilerek ağız özellikleri üzerine durulmuştur. Büyük bir kısmı, yazılı kaynaklarda bulunmayan Burdur ağzının söz varlığı öğelerinin Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fakir Baykurt, Irazca'nın Dirliği, Ağız, Burdur Ağzı.

Abstract

Dialects have been exposed to standard language very much because of the use of standard language in education and writing. A dialect that can not resist this situation may disappear in the standard language. It is possible to prevent the dialects from disappearing by determining the oral presence in the mouths and by spreading oral use in literary works. Within the works of Fakir Baykurt are the elements of dialect. In this respect, the works of Baykurt are significant. In the study, the work of Fakir Baykurt's *The Amity of Irazca*, the vernacular phrases, proverbs, repetitive groups, slang, oath and vulgar words and local pronunciations of Burdur's dialect were identified and their dialect features were emphasized. A large part of Burdur's dialect, which is not found in written sources, are thought to contribute to the Turkish language.

Keywords: Fakir Baykurt, The Amity of Irazca, Burdur Dialect.

Giriş

Standart dil ile yazılan bazı metinlerde, çeşitli nedenlerden dolayı ağza yer verilir. Fakat genele hitap ettiği için okulların ders kitaplarında ve resmi yazışmalarda ağız kullanılmamaktadır. Metinlerde ağız kullanılması, kültürlerin kendine ait dil malzemelerinin ortaya çıkarılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Standart dil, yazılı olarak kullanılırken ağızlar, sözlü olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle ağızlar, standart dilin etkisi altında kalmakta ve standart dilin içerisinde kaybolmaktadır.

Ağızların standart dil içerisinde kaybolması, Türkçenin önemli bir sorunudur. "Hızla değişen ve gelişen dünyada, eğitim, iletişim, ekonomik ve sosyal şartlar, ağızları yazı dili doğrultusunda yavaş yavaş değiştirmekte ve karakterlerinden uzaklaştırmaktadır. Bugün bir yöredeki ağız özelliklerinden bir kısmının, 30-40 yaşının altındakilerde azalması veya yok olması ağızların zamana ve şartlara ne kadar dayanıksız olduğunu göstermektedir." (Karahana, 1999, 294).

Ağızların yok olmasını engellemek için, ağızlara özgü kelimelerin yazılı dile geçirilmesi gerekmektedir. Akademisyenler, derleme ve inceleme yapmalı; yazarlar, eserlerinde ağza yer vermeli ki ağızlardaki dil malzemeleri kaybolmayarak yazılı dile kazandırılmalıdır. "Ağızlardan alınan kelimeler bazı yöresel yazılı metinlerde kullanılabilir, bilim alanları için terim olabilir ve ortak dili kullanan yazarların ve ediplerin eserlerinde kullanılan konuşma diline ait kelimeler, yazı diline geçme durumunun ilk aşamasını geçmiş sayılırlar. Bundan sonraki aşama bu kelimelerin yaygınlaşmasıdır." (Buran, 2002, 103). Böylece standart dilde olmayan sesler, ekler, kelimeler ve anlamlar ağızlarda bulunabilir.

Ağız araştırmalarının amaçlarından biri ise, ağızlardaki "... zenginliği ortaya çıkarmak ve dile kazandırmaktır. Bu kazanımlarla ortak ağzın özellikleri birleşince, dilin ses, söz ve anlam zenginliği artacak, bunlara bağlı olarak da dilin temel kuralları daha sağlıklı tespit edilebilecektir." (Öçalan, 2006, 3).

* Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. El-mek: gulbanuduman@gmail.com

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. El-mek: semanuryener@gmail.com

Ağız araştırmaları alanındaki ilk çalışmalar, "... sözlü kültür malzemelerinin derlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaca yönelik olarak Grimm Kardeşler, XVIII. yüzyılın ortalarında Alman halk masallarını derlemeye başladılar. XIX. Yüzyılda Almanya'nın birçok yerleşim biriminin ağız sözlükleri hazırlandı." (Akar, 2016, 171).

Almanya'da 18. yüzyılda başlayan ağız derleme ve inceleme çalışmaları, "Türkiye'de 1932 yılında Türk Dil Devrimi'nin yapılmış olması, Anadolu halk ağızlarına karşı geniş bir ilgi uyandır"ması (Korkmaz, 2005, 143) sonucunda meydana gelmiştir. "Anadolu ağızları üzerindeki ilk çalışmalar, bir derleme sözlüğünün çıkarılmasına temel olacak kelime derlemeleri biçiminde kendini göstermiş ve memlekette bir 'derleme seferberliği' açılmıştı. 1933-1935 yılları arasında süregelen bu 'derleme seferberliği' ile 150.000 fiş derlenmiştir." (Korkmaz, 2005, 145).

Ağızlardaki kelimelerin yazılı dile geçirilmesi ile ilgili çalışmalar bununla sınırlı kalmayıp günümüzde içinde ağız unsurları barındıran bazı romanlar, dizi ve filmlere uyarlanmaktadır. Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* romanı buna örnektir. 1962'de Fikret Hakan ve Nurhan Nur'un, 1985'te Kadir İnanır ve Fatma Girik'in başrollerde yer aldığı *Yılanların Öcü* sinemalarda sahnelenmiştir. 27 Ağustos 2014'te Cemal Toktaş ve Hande Soral'ın başrollerde yer aldığı *Yılanların Öcü* dizisi 9 Eylül 2015'e kadar televizyonda gösterilmiştir.

Fakir Baykurt, eserlerinin çoğunda ağız unsurlarına yer vermiştir. Baykurt'un eserlerinde kendi memleketi olan Burdur'un ağız özellikleri büyük oranda kendini göstermektedir. "Kültürel bir zenginlik ifadesi olan diyalekt uygun yer ve koşullarda kullanıldığında bireyin aitlik ve güven duygusunu besler." (Şengül, 2009, 2173).

Edebi metinlerde ağız unsurların yer alması oldukça önemli bir mevzudur. Fakat dikkat edilmelidir ki "... ağız ve edebiyat ilişkisinden söz ederken iki hususu birbirinden ayırmak gerekir. Bunlardan ilki bir ağzın temel anlatım dilini oluşturduğu metinler anlamında ağız edebiyatı, ikincisi ise standart dille yazılmış bir edebi metinde çeşitli nedenlerle ağız örneklerine yer verilmesi anlamında edebi metinlerde ağız kullanımınıdır." (Demir, 2009, 2). Bu bakımdan Fakir Baykurt'un *Irazca'nın Dirliği* adlı eseri tam anlamıyla ağız edebiyatı kısmına girmese de standart dille yazılması ve içerisinde ağız unsurları bulunması nedeniyle edebi metinde ağız kullanımı kısmında yer almaktadır.

Türkiye'de "... yerel konuşma biçimlerinin, yani ağızların, ölçünlü Türkçeyi bozma, hatta yok etme noktasında tehdit ettiği açıktır. Hiç kimse yerel konuşma biçimlerinin, hatta argonun girmediği, ölçünlü Türkçenin mutlak hakim olması gereken alanlarda dahi ölçünlü Türkçeyi kovduğunu ya da kovmak üzere olduğunu saklayamaz, görmezden gelemez." (Günşen, 2015, 177). Bu bakımdan edebi eserlerde ağızların yer almaması gerekir. Yazar, eserin realistiğini göz önünde tutmalıdır. Çünkü yazarların topluma örnek teşkil etmek gibi bir yükümlülükleri vardır. Nitekim, ağızların standart Türkçeyi yok etmekle tehdit ettiğini düşünen akademisyenler olsa da, ağızların "... dilin zenginliklerini, farklılıklarını sergilemek, halk dilinden söz varlıklarını edebiyat katına taşıyarak hem Türkçemizi hem de edebiyat dilini zenginleştirmek" (Çetin, 2013, 261) gibi özellikleri vardır. Bu özellikler göz ardı edilmemelidir.

Makalede, Fakir Bayburt hakkında kısa bilgi verildikten sonra, Baykurt'un 1961'de Remzi Kitabevi'nde basılan *Irazca'nın Dirliği* romanının ses bilgisi özellikleri, şekil bilgisi özellikleri ve söz varlığı örneklerle açıklanacaktır. Romanın söz varlığındaki ağız unsurları; tekrar grupları, atasözleri, deyimler, argo ve küfürler, yöreye özgü söyleyişler ve ünlemler tespit edilerek standart dildeki karşılıkları ile birlikte gösterilecektir.

1. Fakir Baykurt ve Eserlerinde Ağız Kullanımı

Fakir Baykurt, 15 Haziran 1929 tarihinde, Burdur'un Yeşilova ilçesinde doğup Gönen Köy Enstitüsünde ve Gazi Eğitim Enstitüsünde okumuştur. Öğretmenlik ve müfettişlik yapan Baykurt, 11 Ekim 1999 tarihinde, Almanya'da vefat etmiştir.

Baykurt, edebiyatımızda köy sorunlarını toplumcu gerçekçi bir görüşle anlatarak köy edebiyatının önde gelen yazarı olmuştur. Baykurt'un romanlarında anlattığı konular genellikle ezilen, geri bırakılmış köylülerdir. Köylüleri, devrimci ve halkçı bir bakış açısı ile ele almıştır. Fakir Baykurt, "... zaman zaman fiktif bir köy kurma ihtiyacı duysa da, amacına ulaşmış, öykü ve romanlarında yarattığı köy ve köylü

tiplerleriyle, kırsal kesimin içinde yaşadığı gerçek dünyayı Türk insanına tanıtmıştır. Bu yanıyla ülkenin o dönemdeki ekonomik, siyasal ve kültürel yapısını da bir anlamda ortaya çıkarmıştır.” (Şahin, 2006, 38).

Baykurt, romanlarında köy yaşamını, köylünün bilincindeki ve bilinçaltındaki duygularını, tepkilerini ortaya koyarken yöresinin ağız özelliklerini eserlerine taşımaktadır.

“...Harman kalktıktan sonra emeğinizin karşılığını vereyim. Bizim gağrı var. Mallar da eyi kötü dayanırlar. Emme dişeyli halıyla Haççam anadati kaldıramaz. İnsan denecek yeri galmadı zaten. Eşşek eşşegi ödünç gaşır deyzem...” (Baykurt, 1961, 170).

Eserden alınan kesitten anlaşılacağı üzere, karşılığını, gağrı, eyi, emme, dişeyli, Haççam, anadat, galmadı, eşşek, gaşır, deyzem kelimeleri yöresinin ağız özelliklerini taşımaktadır. Harman, gağrı, anadat kelimelerinden ise yörede tarım yapıldığı anlaşılmaktadır.

Baykurt’un “... romanlarına yansıyan Burdur’un sözvarlığından yola çıkarak Burdur ağzının özelliklerine dair birçok bilgi edinilebilir.” (Okuyan, 2005, 246). *Irazca’nın Dirliği* adlı eserin söz varlığındaki sözcüklerin çoğu derleme sözlüğünde olmasına karşın, ölçünlü dilde kullanılmamaktadır.

Baykurt’un eserlerinde bitki çeşitliliğinin çok olduğu görülmektedir. Örneğin; *Irazca’nın Dirliği*’nde, marsıma, yavraz, filfili, guşdili ve gadın düğmesi gibi bitkiler geçmektedir. Bu durum, Baykurt’un köy yaşamına hâkim olduğunun göstergesidir. “Bu hâkimiyetin altında hem kendisinin bir ‘köy çocuğu’ olması hem de ‘köy enstitüsü’nde eğitim görmesi yatmaktadır.” (Ortakçı, 2012, 72). Köy enstitüsü, köy okullarına öğretmen yetiştirmek için kurulan hayatın içinde bir eğitim kurumuydu ve öğrencilerine bu niteliği toprak üzerinde uygulamalı olarak göstermekteydi.

2. Irazca’nın Dirliği

Fakir Baykurt’un *Yılanların Öcü*, *Irazca’nın Dirliği*, *Kara Ahmet Destanı* üçlemesinin ikinci romanı olan *Irazca’nın Dirliği*’nde olaylar, Burdur’un Erle Çukuru bölgesindeki Karataş köyünde geçmektedir. Eserde, Irazca Ana, oğlu Kara Bayram, gelini Haçça ve torunlarının köy muhtarı ve onun çocuklarının kötü davranışlarına karşı mücadeleleri ele alınmaktadır.

Baykurt, *Irazca’nın Dirliği* adlı “... romanında, köyde tutunamayan insanların âdeta kaçınılmaz kaderlerinin kente göç olduğu gerçeğini dile getirmeye çalışmaktadır. ... Yazar kahramanlarını diğer romanlarında olduğu gibi yöresel ağız kullanarak konuşturur.” (Yalçın, 2011, 126). Bu bakımdan eserde ağız unsurları oldukça fazladır.

Irazca’nın Dirliği’nin 2015 yılına kadar pek çok baskısı çıkmıştır. İlk yıllar Remzi Kitabevi’nde basılan eser, 2006 yılından itibaren Literatür Yayınevi’nde basılmaktadır. Eserin Remzi Kitabevi’nde 1961’de basılan ilk baskısı ile 1976’da basılan yedinci baskısı karşılaştırıldığında eserde büyük değişiklikler görülmektedir. İlk baskı 240 sayfayken yedinci baskının 300 sayfa olması, 60 sayfalık bir ekleme yapıldığını göstermektedir. İki baskı arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

- a. Bir kelime ya da kelime grubunun yerine bir başkasının konulması
- b. Cümlelere yeni kelimeler eklenmesi
- c. Metinde eksiltme yapılması
- ç. Var olan cümlelerin yapılarının değiştirilmesi
- d. Metne yeni cümlelerin eklenmesi
- e. Diyaloglarda standart Türkçeye dönülmesi” (Apaydın, 1997, 56).

Eserin ilk ve yedinci baskılarından alınan bir mani şöyledir:

İlk baskı

Arpalar orak oldu
Yakınlar ırak oldu
Yârim gitti gelmedi
İçime marak oldu (Baykurt, 1961, 67).

Yedinci baskı

Ekinler orak benim
Yakınlar ırak benim
Yıl oldu yâr gelmedi
İçime merak benim (Baykurt, 1976, 105).

Görüleceği üzere iki baskı arasında belirgin ilk fark, kafiyenin değişimi olmuştur. İlk baskıda *oldu* kelimesi kafiyeyi oluştururken yedinci baskıda *benim* kelimesi kafiyeyi oluşturmaktadır. İlk baskıdaki üçüncü dizinin düzeni, yedinci baskıda değiştirilmiştir. Bir diğer farklılık ise, maninin yer aldığı sayfa olmuştur. İlk baskıda 67'inci sayfada yer alan mani, yedinci baskıda 38 sayfa ileride yer almaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere maninin yer aldığı sayfanın önüne 38 sayfalık bir bölüm eklenmiştir.

Eserin ilk baskısı ile yedinci ve sonrasındaki baskıları arasında değişiklikler olması nedeniyle en doğru veriye ilk baskıda ulaşılabileceği düşünülmektedir. Çalışmada ilk baskı esas alınarak inceleme yapılmaktadır.

2.1. Ses Bilgisi Özellikleri

Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Bu nedenle sona gelen her ek, kelimedeki ses değişimine neden olur. Fakat ses olayları, sadece sona gelen ekin tesiriyle oluşmamaktadır. Kelimenin ön sesinde, iç sesinde veya son sesinde, ses türemesi, ses düşmesi, göçüşme, büzülmesi, ünsüz ikizleşmesi gibi ses olayları görülmektedir.

Ses bilgisi özellikleri, ağız unsurlarını belirlemede yardımcıdır. Ses bilgisi özelliklerinden yola çıkarak bir ağızda ne gibi ses kullanımlarının olduğu, standart Türkçe ile arasındaki farklılıkları bulunabilir.

2.1.2. Ses Olayları

Irazca'nın Dirliği'nde, ses türemesi, ses düşmesi, göçüşme, büzülme, ünsüz ikizleşmesi ses olayları tespit edilmiştir. Metinde karşılaşılan ses olayları, metin içinden alınan örneklerle gösterilmektedir.

Tablo 1. Metinde Tespit Edilen Ses Türemesi Örnekleri

Ses Türemesi	
Ünlü Türemesi	Ünsüz Türemesi
Alman>Alaman s. 90	ait>ayit s. 75
flim>film s. 190	elbet>helbet s. 108, 169, 195
lâzım>ilâzım s. 16, 27, 45, 69, 92, 110, 111, 118	halbuysa>halbuysam s. 110, 218
rağbet>ırağbet s. 108	haydi>haydin s. 41, 237
Raziye>Iraziye>Irazi>Iraz s. 5-20, 32-53, 55, 58-74, 79-90, 94-97, 106-110, 113-116, 120, 122-127, 130-133, 137-147, 151-189, 203-219, 222, 225, 226-240	İsmail>Ismayıl s. 146, 147, 165
rezil>irezil s. 45, 56, 91, 108, 119, 124, 125, 139, 153, 158, 172, 204, 206, 207, 217, 228	reis>reyis s. 152
sıcacık>ısıcacık s. 162	yoksa>yoğsam s. 28, 31, 35, 46, 48, 75, 90, 100, 104, 112, 120, 128, 129, 176, 208
yalnız>yalınız s. 69, 86, 111, 208, 224, 226	

Ses türemesi tablosundan anlaşılacağı üzere, kelimelerin çoğunda ön seste ünlü türemesi görülürken, kelimelerin diğer kısmında son seste ünsüz türemesi çoğunluktadır.

Tablo 2. Metinde Tespit Edilen Ses Düşmesi Örnekleri

Şerife>Şerfe s. 10, 32, 33, 40, 44, 46, 58, 60, 62, 64, 65, 66, 67, 70, 81, 105, 141, 148, 168, 180, 185, 188, 211, 222, 223, 230, 232-238	inşallah>işallah s. 185, 187, 206, 210
şikayet>şikât s. 56, 73, 102, 124, 128	mahpus>mapus s. 156, 158, 231
şuradan>şurdan s. 209	mahpushane>mapusane s. 108, 110, 124, 134, 155, 161
	oklava>oklâ s. 11
	serbest>selbes s. 8, 134, 156, 204, 237
	acınar>acın s. 78, 102, 112, 155, 200
pek+iyi>pekey s. 6, 23, 38, 53, 54, 70, 76, 86, 89, 100, 101, 110, 126, 128, 158, 171, 188	Ferhat>Ferat s. 92, 108, 153
Raziye>Iraziye>Irazi>Iraz s. 5-20, 32-53, 55, 58-74, 79-90, 94-97, 106-110, 113-116, 120, 122-127, 130-133, 137-147, 151-189, 203-219, 222, 225, 226-240	herhalde>heralda s. 35, 82, 111, 174, 191, 200, 206

Ses düşmesi tablosunda, metinde tespit edilen kelimeler ünlü ve ünsüz düşmesi olarak ikiye ayrılmıştır. Ünlü düşmelerinde en çok “-i-” ünlüsünün düştüğü ve ünsüz düşmelerinde en çok “-h-” ünsüzünün düştüğü görülmektedir.

Kelime içinde iki sesin yer değiştirmesi anlamına gelen “... ses aktarımı ve yer değiştirme olarak da nitelendirilen” (Vural ve Böler, 2012, 107) göçüşme olayının metinde tespit edilen örnekleri tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Metinde Tespit Edilen Göçüşme Örnekleri

çıplak>çılback s. 8, 109

ısrıgan>ısrıran s. 11

ibrik>ırbık s. 226

lânet>nalet s. 51, 63

sarımsak>sarmusak s. 104

Göçüşme, yakın ve uzak göçüşme olarak ikiye ayrılır. Yakın göçüşme yan yana iki sesin yer değiştirmesi, uzak göçüşme ise arada başka ses olan iki sesin yer değiştirmesi olayıdır. Metinden alınan örneklerin üçü yakın göçüşmeye (*çılback*, *ırbık*, *sarmusak*) örnekken diğer ikisi de uzak göçüşmeye (*ısrıran*, *nalet*) örnektir.

“Bir kelimedede yanyana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin yahut da yanyana bulunan iki kelimededen birincinin son sesi ile ikincinin önsesinin birleşip kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması olayına büzülme ...” denir. (Vural ve Böler, 2012, 101). Metinde büzülme örnekleri görülmektedir.

Tablo 4. Metinde Tespit Edilen Büzülme Örnekleri

teyze+oğlu>deyzoğlu s. 18, 19, 26, 27, 38, 68, 77, 83

Hacı+Ali>Haceli s. 7, 17, 18, 46, 51, 54, 59, 86, 94, 99, 109, 110, 111, 113, 114, 118, 119, 121, 122, 125, 138, 141, 152, 155, 164, 165, 172, 183, 223

hala+oğlu>haloğlu s. 17, 18, 22, 24-29, 37, 83

ne+işlemek>nişlemek s. 52, 142

Metindeki büzülmelerinde ünlü ile başlayan kelimenin ön sesinin baskın olarak yeni oluşan kelimedede yer aldığı bu nedenle ünlü ile biten kelimenin son sesinin kaybolduğu gözlenmektedir.

Tablo 5. Metinde Tespit Edilen Ünsüz İkizleşmesi Örnekleri

aşağı>aşşa s. 21, 68, 74, 78, 105, 113, 121, 145, 181, 194, 195

döşek>döşşek s. 17, 146, 164, 166

eşek>>eşşek s. 5, 77, 80, 83, 108, 112, 118, 120, 122, 124, 129, 135, 136, 138, 139, 170, 183, 191, 206, 210

ha+şöyle>haşşöyle s. 208

Hatice>Hatça>Haçça s. 6, 7, 10, 11, 18, 32-50, 65, 68, 78-83, 90, 106, 107, 109, 113, 117, 125, 127, 133, 136, 137, 140, 142, 143, 146-150, 160, 168-172, 182-189, 200-219, 223, 230, 232, 235-240

kati>gatti s. 38, 40, 73, 74, 94, 131, 141, 180, 183, 191, 194, 197, 200, 201, 204, 207, 208, 209, 211, 213, 216

kerât>kerrat s. 211

küçük>güççük s. 61, 77, 94, 99, 124, 235, 237

maşallah>maşşallah s. 16, 61

Ünsüz ikizleşmesi tablosundan anlaşılacağı üzere metinde “-ş-” sesinin ikizleşmesi diğer seslere göre daha çoktur. Bu durumu “-ş-” sesinin sızıcı ünsüz olmasından kaynakladığı söylenebilir.

2.1.2.1. Ses Değişimleri

Dildeki ses değişikliklerine, standart yazı dilinden ziyâde konuşma dilinde görülmektedir. Çoğunlukla ses değişikliklerine ağızlarda karşılaşılmaktadır. “Esasen ağızları ağız yapan, onları birbirinden ayıran şey de bu ses değişimleridir. Yazı dilinde ise konuşma dilindeki kadar ses değişimleri ile karşılaşılmaz.” (Ergin, 2013, 79).

*Irazca'nın Dirliği'*nde, Burdur ilinin Karataş köyüne ait ağız unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Ağız özelliklerinin incelenmesi ve standart dil ile karşılaştırılması sonucunda kelimelerde ses değişimlerinin olduğu gözlenmektedir. Kelimelerdeki ses değişimleri ünlü ve ünsüz ses değişimleri olmak üzere iki başlıkta gösterilmiştir.

Tablo 6. Metinde Tespit Edilen Ünlü Değişimi Örnekleri

-a- > -e-	aferin>eferim s. 9, 17, 40, 41, 61, 77, 154, 222 Ahmet>Amat s. 9, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 33, 35, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 47, 49, 53, 59, 61, 70, 78, 83, 88, 93, 95, 106, 108, 147, 148, 149, 177, 178, 179, 181, 194, 197, 198, 201, 211, 213 asker>esker s. 10, 14, 44, 54, 55, 59, 76, 115, 116, 122, 146, 156, 179, 180, 214, 231, 232 birazdan>birezden s. 33, 62, 71, 89, 120 Emme>ama s. 8, 11, 18, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 33, 38, 39, 42, 43, 47, 53, 55, 63, 68, 71, 72, 73, 82, 83, 84, 86, 90, 92, 99, 101, 102, 103, 104, 108, 112, 114, 115, 119, 120, 121, 124, 129, 130, 132, 140, 157, 160, 163, 164, 169, 170, 174, 176, 178, 180, 181, 191, 196, 199, 200, 203, 208, 214, 216, 218, 226, 227 Esmâ>Esme s. 14, 15, 16, 17, 23 mahalle>mehelle s. 21, 74, 225, 231, 235 tayyare>teyyare s. 49 tenha>tenhe s. 11, 15, 93 vatandaş>vetandaş s. 100, 231 zanaat>zenaat s. 76
-a- > -u-	baba>buba s. 7, 8, 9, 10, 12, 27, 30, 31, 33, 35, 36, 59, 60, 68, 76, 77, 78, 79, 82, 89, 101, 127, 135, 136, 147, 160, 165, 191, 216, 236
-e- > -a-	haber>habar s. 20, 33, 52, 53, 55, 56, 68, 72, 77, 90, 98, 100, 101, 110, 126, 127, 132, 139, 141, 143, 152, 153, 158, 160, 167, 177, 178, 180, 186, 194, 198, 200, 227, 231 kardeş>kardaş s. 14, 37, 57, 62, 68, 69, 73, 84, 100, 109, 111, 113, 144, 148, 156, 163, 168, 177, 179, 187, 194
-e- > -i-	telefon>tilafon s. 61, 107, 120, 177
-e- > -u-	cevap>cuvap s. 23, 35, 83, 85, 90, 101, 104, 107, 108, 110, 125, 129, 133, 138, 163, 196, 208, 209, 229, 230, 231, 236
-e- > -ü-	pürçek>pürçük s. 87
-ı- > -i-	gayrı>gayri s. 11, 19, 30, 32, 40, 60, 70, 72, 80, 82, 83, 86, 119, 130, 144, 158, 164, 168, 187, 197, 203, 204, 217, 218, 219 zabıta>zabita s. 76
-i- > -e-	giyecek>geyecek s. 47, 52 hiç>heç s. 6, 7, 8, 12, 14, 16, 17, 20, 30, 35, 36, 37, 38, 42, 43, 46, 50, 51, 52, 53, 55, 58, 59, 60, 63, 64, 68, 69, 71, 73, 75, 77, 80, 82, 83, 86, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 121, 123, 124, 129, 131, 139, 140, 141, 150, 151, 156, 160, 167, 169, 171, 176, 177, 179, 180, 181, 191, 197, 199, 200, 201, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 219, 220, 224, 226, 228, 234, 237, 238 in->en- s. 39, 68, 83, 91, 110, 165, 181, 206 yine>gene s. 14, 22, 26, 38, 41, 46, 47, 48, 49, 54, 58, 62, 64, 80, 81, 94, 96, 97, 100, 103, 112, 113, 115, 121, 123, 124, 125, 126, 132, 137, 146, 158, 166, 168, 176, 181, 195, 207, 213, 216, 223, 224, 225, 234, 235, 236, 238 zehir>zeher s. 25, 222 zeyin>zihin s. 7
-o- > -a-	orospu>orasbı s. 17, 18, 23, 70, 118, 120, 138, 141, 216, 218
-o- > -e-	kilo>kile s. 53, 184
-o- > -u-	oğlan>ulan s. 17, 21, 26, 8, 56, 76, 79, 101, 113, 118, 125, 128, 129, 130, 135, 139, 154, 191, 209, 211, 218, 222, 236, 240
-u- > -ı-	namus>namıs s. 36, 38, 94 orospu>orasbı s. 17, 18, 23, 70, 118, 120, 138, 141, 216, 218
-u- > -o-	yahut>yahot s. 19 Yunus>Yonis s. 111, 112, 114, 116, 229, 231
-u- > -ö-	bugün>böyün s. 15, 25, 27, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 63, 68, 213, 235, 238 muhtaç>möhtaç s. 142

-ü- > -o-	otobüs>otopos s. 55
-ü- > -ö-	güveç>göveç s. 37 güzel>gözel s. 8, 11, 24, 28, 32, 46, 49, 57, 60, 74, 84, 107,115, 122, 127, 164, 181, 207, 218, 219, 221, 228, 234 hükümet>hökümet s. 56, 57, 72, 73, 82, 92, 98, 100, 108, 112, 115, 117, 121, 122, 125, 131, 144, 179, 180, 225, 231 hürmet>hörmet s. 108 mühür>möhür s. 75, 130, 131

Eserde en çok görülen ünlü değişimi -a- > -e- değişimidir. Bu durum yörede çoğu kalın ünlülerin incelendiğini göstermektedir. Eserde en çok görülen bir diğer ünlü değişimi ise -ü- > -ö- değişimidir. Bu durum yörede çoğu dar ünlülerin genişlediğini göstermektedir.

Tablo 7. Metinde Tespit Edilen Ünsüz Değişimi Örnekleri

Ön seste;	
d- > t-	defter>tevter s. 54, 55, 56, 211
g- > k-	gölge>kölge s. 15, 49, 71, 204, 212, 213
h- > m-	hapıs>mapus s. 156, 158, 231 hapishane>mapusane s. 108, 119, 124, 134, 161
h- > y-	zihin>zeyin s. 7
j- > c-	jandarma>candarma s. 108 jip>cip s. 145, 157, 158, 163, 164, 165, 167, 177, 185, 188, 189
k- > g-	kadar>gadar s. 9, 13, 15, 16, 18, 20, 24, 26, 27, 34, 37, 47, 52, 54, 65, 69, 81, 82, 83, 90, 92, 101, 105, 107, 110, 111, 115, 120, 122, 123, 130, 145, 147, 149, 150, 151, 152, 162, 164, 165, 167, 168, 170, 174, 177, 180, 191, 201, 202, 205,207, 208, 210, 212, 213, 225, 226, 232 kader>gader s. 144, 152, 187 kadın>gadın s. 36, 194 kadir>gadir s. 67 kadro>gadro s. 201, 204 kağnı>gağnı s. 145, 170, 171, 176, 211, 212, 217, 219, 223, 227 kalem>galem s. 107, 115 kandır->gandır- s. 37, 38, 39, 69, 77, 83, 91, 94, 178 kapı>gapı s. 65, 69, 92, 94, 107, 109, 111, 120, 131, 150, 157, 191, 201 karakol>garagol s. 82, 86, 92, 94, 102, 103, 107, 110, 120, 121, 122, 127, 128, 131, 141, 145, 152, 156, 167 kardeş>gardaş s. 14, 37, 57, 62, 68, 69, 72, 84, 100, 109, 111, 113, 144, 148, 156, 163, 168, 177, 179, 187, 194 karı>garı s. 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 29, 36, 40, 45, 46, 48, 52, 54, 57, 68, 83, 86, 91, 95, 110, 115, 121, 122, 125, 137, 138, 139, 146, 152, 178, 179, 194, 196, 212, 227 kaşı->gaşı- s. 68, 99, 135 kaşık>gaşık s. 58, 84 kaya>gaya s. 123, 130, 131, 132, 176 kaymakam>gaymakam s. 72, 86, 91, 72, 86, 91, 92, 93, 94, 107, 108, 110, 111, 115, 119, 124, 125, 126, 132, 150, 151, 154, 155, 157, 163, 165, 177, 178, 186, 213, 226 kır>gır s. 11, 14, 23, 66, 69, 70, 83, 90, 91, 94, 107, 108, 110, 114, 132, 156, 171 kırıl->gırıl- s. 38, 68, 94, 109, 164, 170 kıyamet>giyamet s. 45, 110 kıyıl->giyıl- 88, 114 kız>gız s. 24, 33, 39, 46, 48, 52, 54, 68, 69, 70, 80, 81, 91, 106, 108, 110, 133, 134, 148, 150, 163, 175, 176, 178, 179, 188, 195, 198, 206, 207, 214, 216, 227, 228, 234, 238 koca>goca s. 16, 17, 18, 37, 55, 73, 81, 109, 138, 141, 148, 151, 158, 179, 180, 191, 200, 209 konuş->gonuş- s. 19, 69, 70, 72, 101, 107, 110, 120, 123, 129, 140, 208, 209, 237, 238 koru->goru- s. 82, 163, 212 koştur->goştur- s. 32, 55, 96, 177 kucak>gucak s. 89 kurban>gurban s. 15, 60, 61, 107, 108, 115, 143, 162, 167, 187, 235 kurtar->gurtar- s. 10, 16, 33, 42, 79, 91, 95, 108, 119, 121, 167, 170, 205, 239 kurul>gurul s. 46, 94, 99, 113, 125, 144, 165, 174, 229
r- > l-	röntgen>lötgen s. 181

s- > z-	sofra>zufra s. 41, 107
t- > d-	taş>daş s. 14, 46, 49, 109, 118, 123, 138, 139, 155, 173, 211, 225, 230 tatlı>datlı s. 14, 59, 61, 75, 89, 120, 123, 180, 231, 237 teyze>deyze s. 15, 18, 53, 70, 148, 150, 152, 154, 157, 164, 170, 171, 175, 176, 181, 184 tırnak>dırnak s. 15, 16, 38, 69, 107, 150, 210, 215, 231 tut->dut- s. 9, 10, 11, 13, 16, 18, 23, 27, 28, 29, 38, 43, 51, 52, 53, 54, 56, 59, 68, 70, 71, 73, 81, 83, 86, 89, 92, 107, 108, 110, 112, 115, 118, 131, 136, 142, 144, 150, 156, 164,165, 171, 172, 177, 179, 180, 181, 196, 202, 211, 218, 231, 232, 233 tuz>duz s. 14, 26, 150, 180, 206, 207, 231 tüne->düne- s. 37, 142, 209
v- > f-	vur->fur- s. 10, 15, 31, 196
y- > g-	yine>gene s. 14, 22, 26, 38, 41, 46, 47, 48, 49, 54, 58, 62, 64, 80, 81, 94, 96, 97, 100, 103, 112, 113, 115, 121, 123, 124, 125, 126, 132, 137, 146, 158, 166, 168, 176, 181, 195,207, 213,216, 223, 224, 225, 234, 235, 236, 238
İç seste;	
-b- > -p-	otobüs>otopos s. 55
-f- > -v-	defter>tevter s. 54, 55, 56, 211 Mustafa>Musdava s. 99, 104, 113 öfke>övke s. 165 şeftali>şevtali s. 16
-ğ- > -y-	beğen->beyen- s. 6, 76
-r- > -l-	birader>bilader s. 94, 99, 111, 112 serbest>selbes s. 134, 156, 204, 237
-v- > -ğ-	döv->döğ- s. 27, 30, 31, 59, 68, 79, 80, 81, 82, 84, 111, 114, 119, 125, 134, 137, 157, 158, 161, 162, 163, 181, 184, 233 söv->söğ- s. 79, 138, 185
-v- > -m-	merdiven>merdiman s. 212
Ön ve iç seste;	
p > b	pazar>bazar s. 53, 171, 206, 223, 235 pişi>bişi s. 7, 8, 11, 16, 20, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 43, 75, 100, 126, 173, 177, 211, 228, 229, 232 haspa>hasba s. 24 orospu>orasbı s. 17, 18, 23, 70, 118, 120, 138, 141, 216, 218
Son seste;	
-n > -m	aferin>eferim s. 9, 17, 40, 41, 61, 77, 154, 222
-k > -ğ	yok>yoğ s. 18, 26, 27, 28, 31, 35, 36, 43, 46, 48, 73, 75, 83, 90, 100, 101, 104, 112, 120, 128, 129, 131, 174, 176, 197, 208, 212, 215

Eserde en çok görülen ünsüz değişimi ön seste k- > g- değişimidir. Metinde bu ses değişimi çok fazla olduğu için örneklerin hepsi verilememiştir. Bu durum yörede sedasız seslerin sedahlaştığını göstermektedir. Sonuç olarak yöre ağzında ön seste g- ünsüzünün yoğun olarak kullanıldığı söylenebilir.

2.2. Şekil Bilgisi Özellikleri

Irazca'nın Dirliği'nin ilk baskısında (1961), şekil bilgisi unsurları incelenmiştir. Burdur ağzının özellikleri görülen eserde, şekil bilgisinin incelenmesi sonucunda, yöre ağzı ile standart dil arasında büyük farklılıklar görülmektedir.

Çekim ekleri, eserde vasıta hâli eki hariç standart dildekiyle aynı şekildedir. Romanda, sadece bir atasözünde ve 8 kelimedede '+le' vasıta hâli ekinin '+nAn' şeklinde kullanıldığı görülmektedir:

gözelinen bal yenmez, çirkininen daş daşı s. 47

akşamınan (akşam ile) s. 112

dememinen (söylemenle) s. 96

edebininen (terbiyenle) s. 123

garıynan (kadınla) s. 48

guvatiyenen (kuvvetiyle) s. 83

resmiyetinen (resmiyetle) s. 74

senininen (seninle) s. 111

yaşıtlarıynan (yaşıtlarıyla) s. 76

Eserde zaman eklerinin incelenmesi sonucunda şimdiki zaman eki hariç diğer zaman eklerinde değişiklikler görülmemektedir.

Irazca'nın Dirliği'nde Burdur ağzının şekil özellikleri görülmektedir. "... -yo şimdiki zaman eki, sonundaki /r/ sesinin düşmesi sonucu -yor ekinin büzülmüş şekli olarak Burdur Yöresi Ağzlarında kullanılmaktadır. -yo şekilli ek Burdur Yöresi Ağzlarının bütün bölgelerinde yaygın bir şekilde kullanılması yönüyle genel şimdiki zaman eki olarak değerlendirilebilir." (Kartalçık, 2015, 299). Eserde şimdiki zaman -yo eki, birinci ve ikinci şahıslarda yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 8. Metinde Tespit Edilen Şimdiki Zaman 1. Teklik Şahıs Örnekleri

bilemiyom s. 37	gayıp ediyom s. 71	varıyom s. 150
bilmiyom s. 53	gidiyom s. 73	veriyom s. 76
diyemiyom s. 6, 68	oluyom s. 68	yapıyom s. 75
diyom s. 19	oturuyom s. 110	yormuyom s. 75
duymuyom s. 73	sıkıyom s. 71	yoruluyom s. 73
düşünüyom s. 123	söylemiyom s. 42	zaptedyom s. 71
ekmek ediyom s. 45, 48	söylüyom s. 54	

Tablo 9. Metinde Tespit Edilen Şimdiki Zaman 2. Teklik Şahıs Örnekleri

anlıyon s. 142	duymuyon s. 56	ötüyon s. 142
bakınıyon s. 18	gabartıyon s. 80	söz ediyon s. 144
bakıyon s. 136	gaşınıyon s. 15, 135	taslıyon s. 80
biliyon s. 163	geliyon s. 123	tükürüyon s. 139
biliyon s. 55, 123, 131	gidiyon s. 42, 78	uzatıyon s. 174
boyatıyon s. 20	gonuşuyon s. 140	veremiyon s. 83
buluyon s. 139	goşmuyon s. 78	vermiyon s. 35
diyon s. 15, 135	görüyon s. 42, 102, 120, 134, 186	yapıyon s. 75
doymuyon s. 21	kıstırıyon s. 81	yatıyon s. 142
döküyon s. 142	laf ediyon s. 16, 54	yiyon s. 41
duruyon s. 136	oturuyon s. 82	
dutuyon s. 73	örnek oluyon s. 109	

Tablo 10. Metinde Tespit Edilen Şimdiki Zaman 1. Çokluk Şahıs Örnekleri

alıyoz s. 121	gidiyoz s. 53
başlıyoz s. 49	gülüyoz s. 26
bekleyoz s. 39	öğretiyoz s. 81

Tablo 11. Metinde Tespit Edilen Şimdiki Zaman 2. Çokluk Şahıs Örnekleri

gidiyonuz s. 49, 89, 103
görüyonuz s. 98
gülüyönuz s. 26
ikrar ediyönuz 118, 119
istiyönuz s. 137

Burdur ağzında şimdiki zaman "... birinci teklik şahısta olumsuz kullanım fazladır." (Kartalçık, 2015, 300). Burdur ağzının şekil özelliklerini içinde barındıran *Irazca'nın Dirliği*'nde de şimdiki zaman birinci teklik şahısta olumsuz kullanım fazladır: *bilemiyom s. 37 bilmiyom s. 53, diyemiyom s. 6, 68, duymuyom s. 73, söylemiyom s. 42, yormuyom s. 75.*

Burdur ağzı ile standart Türkçede kullanılan yapım eklerinde de farklılıklar görülmemektedir. Sadece +gil ve +ca ekinin yoğun olarak kullanılması dikkat çekmektedir.

+gil eki, "... şahıs, akrabalık ve unvan isimlerinden sonra gelerek o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile isimleri yapar: Kemalgil, Ahmetgil, vb. Akrabalık isimlerinde iyelik eklerinden sonra gelir: dayıngil, annesigil, vb. Yazı dilinde bu ek yerine genellikle +IAr çokluk eki gelir: Ahmetler, annemler, vb." (Vural ve Böler, 2012, 161). Metinde +gil eki alan 9 kelime tespit edilmiştir:

<i>anangil s. 62</i>	<i>Haceligil s. 7</i>	<i>Muhtargil s. 25, 53</i>
<i>Bayramgil s. 224</i>	<i>Irazcagil s. 63, 122</i>	<i>Selimoğlugil s. 27</i>
<i>Fatmagil s. 53</i>	<i>Kosagil s. 177</i>	<i>yengemgil s. 54</i>

Eserde, *Fatmaca*, *Irazca*, örneklerinde olduğu gibi özel isimlere getirilen +ca ekinin abla, yenge, ana gibi bir anlam üstlendiği hissedilmektedir. Metinde bu durum 4 isimde görülmektedir:

Fatmaca s. 14, 23, 24, 54, 113, 138

Irazca s. 5-12, 18, 32, 33, 36, 37, 40-50, 52, 53, 55, 58-71, 79-90, 94-97, 106-109, 113-116, 120, 122-127, 130-147, 151-189, 203-234, 237, 239, 240

Sultanca s. 14, 15, 67, 68, 69, 70, 71, 77, 148, 150, 167, 170, 176, 181, 203, 223, 224

Tatuşca s. 57

2.3. Eserin Söz Varlığı

Kelime dünyası, kelime hazinesi, söz deryası, söz dağarcığı da denilen söz varlığı, bir dilin veya bir eserin bütün kelimelerini kapsar. Bir dilin veya bir eserin zenginliği, söz varlığının genişliği ile ölçülebilir. Bu bakımdan söz varlığı önemlidir. "Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir." (Aksan, 2015a, 19). Bir edebi eserin söz varlığındaki ağız özelliği gösteren unsurlar; lakaplar, deyimler, atasözleri, argo, kaba söz ve küfürler, yöreye özgü söyleyişler ve benzeridir.

Aşağıda, *Irazca'nın Dirliği'nin* söz varlığındaki ağız unsurları, örneklerle gösterilecektir.

2.3.1. Lakaplar

Genellikle asıl adın önüne getirilen lakaplar, köy ve kasabalarda kişilerin toplum içerisindeki farklılıklarından meydana gelir. Kişinin "... belirgin karakter özellikleri, kişiyi toplum hayatında ön plana çıkaran sosyal statüsü, işi ve meşgalesi ayırıcı bir nitelik olarak sıfat veya unvan şeklinde bir lakaba dönüşmektedir." (Özkan, 2016, 185). *Irazcanın Dirliği'nde* geçen isimlerin çoğunun lakabı olduğu görülmektedir. Metinde geçen lakaplar, kişinin fiziksel özelliği, mesleği, davranışı, sosyal statüsüne bağlı sıfatlarla oluşanlar olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 12. Metinde Tespit Edilen Fiziksel Özelliklerine Bağlı Sıfatlarla Oluşan Lakaplar

<i>Arap Ali s. 98, 113, 140</i>	<i>Caval İbiram s. 9</i>
<i>Boz Ömer s. 106, 134, 141, 161, 225</i>	<i>Kara Ahmet s. 233</i>
<i>Çivi Esmе s. 14, 15, 16, 23</i>	<i>Kara Bayram s. 7, 70, 93, 133, 145, 190, 233</i>
<i>Gara Bayram s. 9, 53, 54, 55, 72, 113, 114, 118, 121, 137, 138, 139, 140, 142, 144, 145, 146, 151, 163, 165, 210, 212, 226, 227</i>	<i>Sağır Halil s. 8, 11, 115</i>

Tablo 13. Metinde Tespit Edilen Mesleğe Bağlı Sıfatlarla Oluşan Lakaplar

<i>Bekçi Mustafa s. 72, 73, 83, 98, 111, 126, 168, 225, 229,</i>	<i>Kahveci Nuri s. 184</i>
<i>Bekçi Yakup s. 159</i>	<i>Makam şoförü Hasan s. 158</i>
<i>Beytullah Hoca s. 5, 59, 134, 140, 143</i>	<i>Nüfusçu Osman s. 154, 155, 157, 158</i>
<i>Çapar Kazım s. 98, 113, 226</i>	<i>Sığırtmaç Hamdi s. 52, 66, 180</i>

Doktor Ahmet Bey s. 198	Salih Çavuş s. 115
Eskici Mehmet Usta s. 105	Şekerci Hakkı Bey s. 155
Hancı Ferhat s. 91, 92, 108, 153, 159	Tahsildar Yunus s. 111, 115
Hancı Kâzım s. 174	Tapucu Kadir s. 155

Tablo 14. Metinde Tespit Edilen Davranışa Bağlı Sıfatlarla Oluşan Lakaplar

Deli Bayram s. 224, 228	Deli Memmet s. 99, 100, 102, 118, 129, 139, 145, 153, 155, 223
Deli Hacı s. 7, 17, 46, 59, 86, 94, 122, 144, 152, 165, 172, 179, 219	Dertli İrazca s. 125, 165, 183
Deli İrazca s. 226	Erişikli Hacı s. 219

Tablo 15. Metinde Tespit Edilen Sosyal Statüdeki Durumuna Bağlı Sıfatlarla Oluşan Lakaplar

Amat Efe s. 47, 83, 108
Gara Efe s. 47
Yavu Efe s. 70

Görüleceği üzere metinde tespit edilen 33 ismin takma ismi vardır. Lakapların çoğu mesleğe bağlı sıfatlarla oluşmaktadır. Mesleğe bağlı sıfatlardan metinde en çok geçen “Bekçi” kelimesidir.

Fiziksel özelliğe bağlı sıfatlarla oluşanlar arasında “Gara Bayram” isminde kişinin esmer tenli olması nedeniyle “gara” kelimesi lakap olarak kullanılmıştır. Bu lakap, metinde diyalog kısımlarında “gara”, diğer kısımlarda “kara” olarak geçmektedir.

Metinde Çapar, arabuluculuk yapan kişi için söylenir. Bu işi kendine meslek edindiği için Çapar Kazım örneği mesleğe bağlı sıfatlarla oluşan lakaplar tablosuna alınmıştır.

Davranışa bağlı sıfatlarla oluşan lakaplarda en çok “deli” kelimesi lakap olarak kullanılmıştır. Metinde dört kişiye bu lakabın verildiği görülmektedir.

Efelik, eserde yiğitlik, kabadayılık anlamları atfedildiği için önemli bir yer tutar. Metinde “efe” lakabının toplumda bir statüsü, mevkisi olması bakımından 3 kullanımı vardır.

2.3.2. Deyim ve Atasözleri

Edebi dilde yaygın bir şekilde kullanılan deyim ve atasözleri haricinde, edebi dile geçememiş ve dolayısıyla da kullanıldığı bölge ile sınırlı kalmış deyim ve atasözleri vardır. “Türkiye Türkçesi yazın dilinde 8.000’e yaklaşan deyimlerin ve ondan sayıca geri kalmayan Anadolu ağızları deyimlerinin yanı sıra, atasözlerimiz de anlatımı etkili ve canlı kılan anlam olaylarından, söz sanatlarından yararlanmaktadır.” (Aksan, 2015b, 114). Deyim ve atasözleri, kendine özgü güçlü anlatıma ulaşan Burdur ağızında da görülmektedir. Metinde tespit edilen 16 deyim ve 11 atasözü vardır.

Tablo 16. Metinde Tespit Edilen Deyimler

ağıt düzmek s. 142	dingedek düşmek s. 10, 20
alaca düşmek s. 13	eskerbaşı kesilmek s. 44
baş başa vermek s. 25, 77	gözü gönlü açılmak s. 73
benzi kireç gibi olmak s. 141	iki büklüm olmak s. 32
boy sürmek s. 6	sararıp solmak s. 150
boyu devrilmek s. 155	soykaya kalmak s. 15
canını dişine takmak s. 128, 167	tel vurmak s. 145
dereden tepeden konuşmak s. 62	üstüne konmak s. 161

Metinde geçen *ağıt düzmek*, *soykaya kalmak*, *eskerbaşı kesilmek*, *dingedek düşmek* ve *tel vurmak* deyimleri, Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde yer almamaktadır.

Tablo 17. Metinde Tespit Edilen Atasözleri

atın yorgunluğunu gem alır, yiğidin yorgunluğunu... (gari) alır s. 74	gözel çağında... (sevilir) s. 24
---	----------------------------------

çıranın özü var, baharın yazı var. yazın da güzü var. s. 8	gözelin adı var, garanın dadı... (var) s. 46
demir tavında... (dövülür) s. 24	gözeline bal yenmez, çirkinin daş daşı. s. 47
duvarı nem yıkar, yiğidi gam yıkar s. 7	inkâr yiğidin galesidir s. 117
eski düşman dost olmaz s. 38	köpek derisi post olmaz s. 38
eşşek eşşegi ödünç gaşır s. 170	

Metinde geçen *demir tavında dövülür* ve *eski düşman dost olmaz* dışındaki atasözleri, Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer almamaktadır.

2.3.3. Argo, Kaba Söz ve Küfürler

Argo, kaba söz ve küfürler, her toplumda karşılaşılan insanlar arasında farklı bir anlaşma şeklidir. Argo, "... milletin ortak kültür dilinden farklı olarak belli kesimlerin kendi aralarında ürettikleri, alaya, hakarete, büyükmeye yer veren, zekâya ve nükteye dayalı, genellikle eğretilme sanatından yararlanılarak üretilmiş simgesel, şifresel özel zümre dilidir." (Çetin, 2013, 176). Argo, her dilde her kültürde görülebilir. Genellikle toplumun alt tabakasında kullanılsa da üst tabakadaki kişilerin de argo, kaba söz ve küfürleri kullandıkları gözlemlenmektedir.

Argo kelimesi, Türkçe Sözlük'te "1. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim. 2. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı, jargon. 3. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim." (Türkçe Sözlük, 2011, 148) olarak açıklanmaktadır.

Gerçek anlamlarından saptırılarak başka anlamlarda kullanılan "... argonun sözvarlığı, ortak dilin sözcüklerine özel anlamlar vermek, kimi sözcüklerde bilinçli değişiklikler yapmak, eskimiş öğelerden, aynı dilin lehçelerinden ve yabancı kökenli öğelerden yararlanmak yoluyla meydana getirilir." (Aksan, 2009, 89). Argo, kaba söz ve küfürler yöreden yöreye, ağızdan ağza farklılık gösterir. Burdur ilinin Karataş köyünde geçen *Irazca'nın Dirliği'*nde 39 argo, kaba söz ve küfür tespit edilmiştir.

Tablo 18. Metinde Tespit Edilen Argo, Kaba Söz ve Küfürler

ağzına sıçmak s. 64, 217, 225, 226	dübürüne gazık çakmak s. 179	gahbenin oğlu s. 107, 203
ağzına sıçtığımin uğursuzları s. 65	dürzü s. 13, 14, 46, 54, 55, 56, 75, 84, 85, 90, 104, 111, 118, 123, 124, 131, 132, 135, 141, 151, 154, 161, 166, 225, 236	gamı bozuklar s. 65
ağzına tükürdüğümün iti s. 12	dürzünün tohumu s. 165	gıcını sıkmak s. 14
ağzına yüzüne etmek s. 16,	eşşek herifin dölü s. 80, 136, 206	kıran artığı s. 6
ağzına yüzüne ettiğimin orasbısı s. 16	eşşek sıpası s. 5, 83	orasbı s. 17, 18, 23, 70, 118, 120, 138, 141, 216, 218
ağzının ortasına bin gazan doldurmak s. 151	eşşek başı s. 120	orasbının eniği s. 17
Allah'ın dangalağı s. 29	eşşoğlu eşek s. 183	ötürekli orasbı s. 113
anasını bellemek s. 31, 59, 120, 226	hastir etmek s. 53, 54, 73, 123, 153, 165	puşt s. 14, 26
anasını satmak s. 10, 12, 13, 45, 46, 47, 56, 89, 90, 165, 191, 201, 203, 204, 206, 223, 225	itin kaçına sokup çıkarmak s. 153	sidik yarıştırmak s. 208
anasını sattığımin dölleri s. 82	itoğlu it s. 9, 79	südü bozuk s. 64, 65, 92, 106
anasını sattığımin gobeli s. 29	it tohumu s. 76	südü sümüğü bozuk s. 64, 218
bok yemek s. 101	gahbecik s. 21, 26, 89, 109	südü sümüğü bozuk herifin dölü s. 80
boklanmak s. 68	gahbe kasığından çıkmak s. 64	zili gırık orasbı çocukları s. 82

Metinde geçen argo, kaba söz ve küfürlerin bir kısmı hâlâ kullanılsa da çoğu günümüzde kullanılmamaktadır. Bu durum alt tabakadakilerin bilinçlenmesiyle ahlak kurallarının dışında kabul ederek kullanmaması ve eğitim seviyesinin artmasıyla ilişkilendirilebilir.

2.3.4. Yöreye özgü söyleyişler

Metinde tespit edilen 102 yöreye özgü söyleyiş vardır. Romanda yöreye özgü söyleyişlerin bir kısmı, sözlük anlamlarının dışında kullanılmıştır. Sözcükler, sözlük anlamlarıyla; sözlük anlamı dışında kullanılanlar ise romandaki anlamlarıyla birlikte aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 19. Metinde Tespit Edilen Yöreye Özgü Söyleyişler

<i>algın</i> s. 20 "Zayıf, cılız, hastalıklı." (Türkçe Sözlük, 2011: 92).	<i>anadat</i> s. 127, 170 Ekin destesini yüklemek için araç.
<i>arlaşmak</i> s. 124 Uzaklaşmak.	<i>avrat</i> s. 8, 15, 16, 41, 54, 55, 56, 75, 118, 139, 141, 155, 236 "Kadın." (Türkçe Sözlük, 2011, 192).
<i>aynaş</i> s. 94 Kadınını aşığı, hovarda olanı.	<i>bahusus</i> s. 111, 212 "Özellikle." (Türkçe Sözlük, 2011, 236).
<i>bazlama</i> s. 113 "Sacda pişirilmiş yuvarlak sac ekmeği." (Türkçe Sözlük, 2011, 290).	<i>bellemek</i> s. 24, 55, 59, 83, 128, 143, 207, 211, 212 "Öğrenmek." (Türkçe Sözlük, 2011, 304).
<i>bıkın</i> s. 32, 66 Omurga, bel.	<i>bişi</i> s. 8, 11, 33, 35, 36, 37, 42, 75, 126, 228, 229, 232 Mayalı hamurdan yağda kızartılarak yapılan yiyecek, pişi.
<i>boduç</i> s. 15 "Ağaç veya topraktan yapılmış küçük su kabı." (Türkçe Sözlük, 2011, 369).	<i>börtmek</i> s. 16 "Az pişirmek, haşlamak." (Türkçe Sözlük, 2011, 399).
<i>buğuz etmek</i> s. 12, 110 Sıkıntı vermek.	<i>buzlamak</i> s. 58, 170 Doğurmak.
<i>cecim</i> s. 142 Nakışsız kilim.	<i>ciyaklamak</i> s. 136 Acı acı bağırarak.
<i>cula</i> s. 191 Karga.	<i>çağıştır</i> s. 29, 30, 88, 236 Siyah yünden ev dokuması alt giysisi, pantolon.
<i>çapmak</i> s. 32 Çapalamak, kazmak.	<i>çarık</i> s. 46, 52, 88, 89, 173, 219 "İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı." (Türkçe Sözlük, 2011, 497).
<i>çemremek</i> s. 34, 219 "Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak." (Türkçe Sözlük, 2011, 519).	<i>çiğın</i> s. 22, 27, 43, 139 "Omuz." (Türkçe Sözlük, 2011, 545).
<i>çilbir</i> s. 111 Yular.	<i>çilganat</i> s. 121, 122 Altın.
<i>çinği</i> s. 39, 58 Küçük ateş parçası, kıvılcım.	<i>çipil</i> s. 91 Ağrılı ve kirpikleri dökülmüş göz.
<i>çirçitlem</i> s. 124 Az, küçük.	<i>çokaşmak</i> 11, 35, 139, 219 Toplanmak.
<i>çomak</i> s. 145 Sıkıca yumulmuş el, yumruk.	<i>daklaşmak</i> s. 90, 195 Bozuşmak, sataşmak.
<i>dastar</i> s. 36, 171, 176 Başörtüsü.	<i>derdest</i> s. 97, 99, 100, 101, 103, 107, 111 "Yakalama, tutma, ele geçirme." (Türkçe Sözlük, 2011, 633).
<i>dığan</i> s. 36, 59, 84 Tava.	<i>dirgen</i> s. 183, 184 "Çatallı tarım aracı, diren." (Türkçe Sözlük, 2011, 676).
<i>dişeyli</i> s. 170 Kadın.	<i>düven</i> s. 142 Harman dövmeye yarayan alet.
<i>emmi</i> s. 51, 64, 86, 92, 94, 101, 165, 181, 232 Amca (Türkçe Sözlük, 2011, 795).	<i>engücü</i> s. 173, 191, 227 Nasıl olsa, eninde sonunda.
<i>erat</i> s. 76 "Onbaşı ve çavuşlara verilen genel ad, erler." (Türkçe Sözlük, 2011, 805).	<i>erişikli</i> s. 52, 80, 212, 219 Sinirli, çabuk öfkelenen.
<i>ese</i> s. 14 rüzgar.	<i>esef etmek</i> s. 138 "Üzölmek." (Türkçe Sözlük, 2011, 815).
<i>eselmek</i> s. 140 İrileşmek, boylanmak, büyümek.	<i>evermek</i> s. 15, 110 "Evlendirmek." (Türkçe Sözlük, 2011, 835).
<i>farıyıp gitmek</i> s. 13 Eskimek, yıpranmak, güçsüz düşmek.	<i>fulusgara</i> s. 13, 14 Bir çeşit bitki hastalığı.
<i>garını bozuk</i> s. 14 Karnıbozuk, içinde kötölük olan.	<i>göce</i> s. 105 Ciğ buğday yada mısır yarması.
<i>götlek</i> s. 79 Korkak.	<i>göyna</i> s. 101 İssiz, tenha.
<i>güdük</i> s. 8, 22 Kısa, küçük.	<i>güncez</i> s. 99, 203 Gün.
<i>harım</i> s. 20, 25, 27, 33, 41, 57, 62, 63, 64, 65, 87, 139, 179, 185, 203, 209, 223, 225 "Sebze ve meyve bahçesi." (Türkçe Sözlük, 2011, 1049).	<i>hasba</i> s. 24 Haspa, kızlara ve kadınlara şaka yollu söylenen söz.
<i>hayat</i> s. 6, 9, 10, 11, 37, 39, 44, 72, 74, 79, 81, 87, 109, 126, 133, 141, 209, 214, 217, 226, 227 Eski evlerde odadan	<i>hâza</i> s. 12 Tam anlamıyla (Türkçe Sözlük, 2011, 1074).

odaya geçişi sağlayan geniş ve dar salon. <i>herif</i> s. 55, 57, 73, 76, 80, 92, 107, 131, 136, 138, 139, 153, 174, 206, 207 "Güven vermeyen, aşağı görülen kimse." (Türkçe Sözlük, 2011, 1085).	<i>hitam</i> s. 56 "Son, bitim." (Türkçe Sözlük, 2011, 1106).
<i>hörü</i> s. 49, 231, 232 Huri.	<i>ırgat</i> s. 56, 72, 74, 75, 98, 100, 102, 125 "Tarım işçisi." (Türkçe Sözlük, 2011, 1125).
<i>ibne</i> s. 14 "Edingin eş cinsel erkek, kızgınlıkla söylenen bir söz." (Türkçe Sözlük, 2011, 1138).	<i>ileşber</i> s. 32, 111 Rençper, çiftçi.
<i>izan</i> s. 205 "Anlayış." (Türkçe Sözlük, 2011, 1239).	<i>kalgımak</i> s. 12 "Sıçramak, öfkeyle kalkmak." (Türkçe Sözlük, 2011, 1278).
<i>kancık</i> s. 8 "Dönek, güvenilirmez." (Türkçe Sözlük, 2011, 1296).	<i>karamuk</i> s. 65 "Ekin tarlalarında biten, yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe mor renkte, zararlı bir bitki." (Türkçe Sözlük, 2011, 1320).
<i>kerrat</i> s. 211 Kerât, aşağılık, iğrenç kimse.	<i>kını</i> s. 20, 86, 95, 103, 107, 118 Bıçak kılıfı.
<i>koşa</i> s. 90 "Hasır otu." (Türkçe Sözlük, 2011, 1457).	<i>malama</i> s. 160 "Samanla karışık tahıl." (Türkçe Sözlük, 2011, 1615).
<i>manyato</i> s. 120 Manyeto, içinde mıknatıslı demir bulunan elektrik üretici.	<i>marsıma</i> s. 14 Ceviz yaprağından iri yapraklı bir ot.
<i>nalın</i> s. 32, 33, 34, 52, 71, 125, 219 "Takunya." (Türkçe Sözlük, 2011, 1748).	<i>natka</i> s. 155 "Düzgün ve iyi konuşma yeteneği." (Türkçe Sözlük, 2011, 1754).
<i>niza</i> s. 207 "Çekişme, bozuşma, kavga." (Türkçe Sözlük, 2011, 1776).	<i>ocumak</i> s. 195 "Korkmak, ürkmek, çekinmek." (Türkçe Sözlük, 2011, 1787).
<i>oruz</i> s. 62, 70, 147 Düşünce.	<i>ödlek</i> s. 207, 212 "Korkak, yüreksiz." (Türkçe Sözlük, 2011, 1837).
<i>önülcek</i> s. 33, 35, 65, 173, 174, 215 Yünden dokunmuş önlük.	<i>partallaşmak</i> s. 144, 184 Karşılıklı düşünmeden söylenen abartılı, yalan, kırıcı sözler söylemek.
<i>peşkir</i> s. 10, 40, 81, 234 Kalın ketenden yapılmış kadın önlüğü.	<i>sayvan</i> s. 44, 148 Dam altı, gölgelik.
<i>seren</i> s. 79, 212 Direk.	<i>sıdırmak</i> s.58, 59 Pişirmek.
<i>siner</i> s. 18, 49 Dirlik, düzen.	<i>sokurdamak</i> s. 114 Söylenmek, homurdanmak.
<i>şakkadak</i> s. 28 "Ansızın." (Türkçe Sözlük, 2011, 2199).	<i>şirp</i> s. 108, 194, 204 Hemen.
<i>tnaz</i> s. 135, 183 "Dövülerek savrulmaya hazırlanan ekin yığını." (Türkçe Sözlük, 2011, 2348).	<i>toklu</i> s. 102 "Bir yıllık kuzu." (Türkçe Sözlük, 2011, 2362).
<i>tüngülemek</i> s. 12 Hendekten veya yüksekte atlamak.	<i>urba</i> s. 109, 115, 137, 160 "Giysi." (Türkçe Sözlük, 2011, 2419).
<i>vahtvar</i> s. 13 Çelik çomak, beş taş, dokuz taş gibi oyunların genel adı.	<i>yalak</i> s. 9 "Hayvanların su içtikleri taş veya ağaçtan oyma kap." (Türkçe Sözlük, 2011, 2510).
<i>yalmkat</i> s. 7 Yüzeyden bir kez sürülmüş tarla.	<i>yangı</i> s. 43, 71 Ateş.
<i>yavraz</i> s. 14 Sarı çiçekli bir kır bitkisi.	<i>yaykalamak</i> s. 188 Çalkalamak.
<i>yöşeni</i> s. 70 Akşam karanlığı basarken.	<i>zeyin</i> s. 7 Akıl.
<i>zeyinsiz</i> s. 79, 81 Akılsız.	

Metinde tespit edilen yöreye özgü söyleyişlerin çoğu Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te yer almamaktadır. Bu bakımdan tespit edilen kelimeler, literatüre sözcük kazandırdığı için çok önemlidir.

2.3.5. Tekrar Grupları

Tekrar grupları, bir kelimenin iki kez aynen tekrar etmesi, eş ve yakın anlamlı veya zıt anlamlı iki kelimenin birlikte kullanılması, kelimenin önüne veya sonuna kelime eklenmesiyle oluşur.

Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı kitabında tekrarların üç fonksiyonu olduğunu, bunların kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık olduğunu belirtir. Bir tekrar, o tekrarı meydana getiren kelimenin ya mânâsını kuvvetlendirmek için, ya bir çeşit çokluğunu ifade etmek için, veya devamlılığını belirtmek için yapılır. (Ergin, 2013, 377). Türkçede tekrar grupları, aynen tekrar grubu, eş ya da yakın anlamlı tekrar grubu, zıt

anlamli tekrar grubu, ilaveli tekrar grubu, bir kelimesi anlamli tekrar grubu, yansima kelimelerden olusan tekrar grubu olmak uzere alti cesittir.

Metinde tespit edilen toplam 215 tekrar grubu vardir. Bir edebi metinde tekrar guruplari, duyu ve dusuncelerin daha guclu ifade edilmesi icin kullanilir. Aynı zamanda yeni bir anlam uretmek icin de kullanilir. 240 sayfalik bir kitapta 215 tekrar grubunun olması, yazarın sözün anlamını pekiştirmeye, sözü zenginleştirmeye ve değişik anlamlar oluşturmaya çalışıldığını göstermektedir.

2.3.5.1. Aynen Tekrar Grubu

Aynı kelimenin tekrarlanması yoluyla yapılan tekrar guruplarıdır. Aynen tekrar gurupları, aynı iki kelimenin yan yana gelmesiyle oluşmaktadır. Aynı iki kelimenin yan yana gelmesiye olusan tekrar grubu, metinde 164 adet tespit edilmiştir.

Tablo 20. Metinde Tespit Edilen Aynen Tekrar Grubu Örnekleri

<i>acele acele s. 106, 174, 229</i>	<i>çöke çöke s. 110</i>	<i>hay hay s. 54, 170, 171</i>	<i>sabırsızlana sabırsızlana s. 190</i>
<i>acı acı s.227</i>	<i>dalgın dalgın s. 44</i>	<i>hıçkırma hıçkırma s. 35, 36</i>	<i>sapır sapır s. 112</i>
<i>aç aç s. 147</i>	<i>damla damla s. 83, 218</i>	<i>hızlı hızlı s. 25, 30, 64, 129</i>	<i>sert sert s. 41</i>
<i>açık açık s. 44, 68, 194</i>	<i>dayanıp dayanıp s. 207</i>	<i>hoşnut hoşnut s. 197</i>	<i>sessiz sessiz s. 229</i>
<i>ağır ağır s. 11, 65, 71, 75, 78, 126, 176, 183, 186, 223, 226</i>	<i>derin derin s. 46, 184, 216</i>	<i>ıldır ıldır s. 20, 191, 211</i>	<i>sıçraya sıçraya s. 28</i>
<i>ak ak s. 47, 187</i>	<i>dikip dikip s. 67, 226</i>	<i>ılık ılık s. 57</i>	<i>sık sık s. 25, 30, 36, 39, 58, 119, 134, 136, 184, 190, 226, 237</i>
<i>aşam akşam s. 34, 80</i>	<i>diye diye s. 25, 232</i>	<i>ılım ılım s. 105</i>	<i>sırtına sırtına s. 136</i>
<i>alaylı alaylı s. 63, 97, 195</i>	<i>dobra dobra s. 95</i>	<i>idareli idareli s. 25</i>	<i>sile sile s. 222</i>
<i>avuçlayıp avuçlayıp s. 34, 49, 219</i>	<i>doğrulup doğrulup s. 175</i>	<i>ikileye ikileye s. 230</i>	<i>silip silip s. 189</i>
<i>aylak aylak s. 179</i>	<i>doldura doldura s. 210</i>	<i>ince ince s. 178, 181</i>	<i>soğuk soğuk s. 61, 62</i>
<i>ayrı ayrı s. 21, 38</i>	<i>döke döke s. 80, 92</i>	<i>iri iri s. 174</i>	<i>sokurdana sokurdana s. 114</i>
<i>azar azar s. 84</i>	<i>dönüp dönüp s. 30</i>	<i>izleye izleye s. 92</i>	<i>soluya soluya s. 216</i>
<i>baka baka s. 181, 232</i>	<i>duru duru s. 219</i>	<i>kara kara s. 34, 133</i>	<i>sonradan sonradan s. 41, 167</i>
<i>bakıp bakıp s. 7, 29, 43</i>	<i>durup durup s. 44, 62, 64, 98, 219, 225</i>	<i>katıla katıla s. 234</i>	<i>şak şak s. 72, 110</i>
<i>basa basa s. 169</i>	<i>düşümlene düşümlene s. 84</i>	<i>kev kev s. 30</i>	<i>şangır şangır s. 109</i>
<i>basak basak s. 122, 236</i>	<i>dürte düрте s. 172</i>	<i>kıkr kıkr s. 40</i>	<i>şar şar s. 34</i>
<i>biner biner s. 178</i>	<i>düşüne düşüne s. 154, 172</i>	<i>kırış kırış s. 184</i>	<i>şarıl şarıl s. 122</i>
<i>bir bir s. 17, 91, 106, 107, 109, 152, 155, 165, 191, 215, 217, 222</i>	<i>efendi efendi s. 95</i>	<i>kıtr kıtr s. 42, 43, 53</i>	<i>şıpır şıpır s. 34, 146, 210</i>
<i>birem birem s. 36, 155, 231</i>	<i>eğri eğri s. 219</i>	<i>kıvrak kıvrak s. 210</i>	<i>şişire şişire s. 129</i>
<i>birer birer s. 8, 178, 228</i>	<i>ekşi ekşi s. 14</i>	<i>kıyım kıyım s. 60, 68</i>	<i>tak tak s. 235</i>
<i>boğuk boğuk s. 35</i>	<i>erine erine s. 111</i>	<i>kinli kinli s. 52</i>	<i>tasalı tasalı s. 176</i>
<i>bol bol s. 7, 152</i>	<i>eriyip eriyip s. 81</i>	<i>kolay kolay s. 6, 122</i>	<i>tatlı tatlı s. 52, 161</i>
<i>boncuk boncuk s. 47</i>	<i>erken erken s. 148</i>	<i>korka korka s. 226</i>	<i>teker teker s. 58, 66, 197, 223</i>
<i>boşala boşala s. 58</i>	<i>etek etek s. 111, 178</i>	<i>koşa koşa s. 36</i>	<i>tık tık s. 139</i>
<i>boşalta boşalta s. 35</i>	<i>fır fır s. 145, 158</i>	<i>koyu koyu s. 65</i>	<i>tısl tısl s. 122</i>
<i>bölüp bölüp s. 34</i>	<i>fısır fısır s. 134</i>	<i>külhan külhan s. 34</i>	<i>tıslaya tıslaya s. 80</i>
<i>bön bön s. 114</i>	<i>fiskos fiskos s. 67, 172</i>	<i>küt küt s. 110, 122</i>	<i>tin tin s. 90, 130</i>
<i>böyle böyle s. 60, 69, 86, 94, 112</i>	<i>geçe geçe s. 219</i>	<i>kütür kütür s. 162</i>	<i>tiril tiril s. 173</i>
<i>bulana bulana s. 219</i>	<i>gelip gelip s. 58, 127,</i>	<i>lüle lüle s. 230</i>	<i>titreye titreye s. 218</i>

167			
büküle büküle s. 62	geniş geniş s. 204, 206, 223	marş marş s. 121, 153	tozutup tozutup s. 173
cahil cahil s. 278	geze geze s. 73	mor mor s. 34, 65	uslu uslu s. 76
cansız cansız s. 144, 147	gıcır gıcır s. 34, 175	neler neler s. 144	usul usul s. 48, 78, 90, 129, 177
çayır çayır s. 47, 50, 149	gidip gidip s. 49	oğa oğa s. 44	utana utana s. 74
cazır cazır s. 69	göz göz s. 198	oylum oylum s. 77	uzata uzata s. 9
cırt cırt s. 194	gözel güzel s. 82	oynaya oynaya s. 76	uzun uzun s. 35, 45, 77, 109, 110, 122, 127, 155, 167, 208, 211, 223, 224, 229, 232
coşkun coşkun s. 68	gözüne gözüne s. 70	öte öte s. 44	vura vura s. 6
çabuk çabuk s. 211, 215	güle güle s. 67, 72, 200, 228	pat pat s. 225, 226	yanıp yanıp s. 37
çarpa çarpa s. 125, 219, 228	güm güm s. 35, 63	pırlı pırlı s. 188	yashı yashı s. 103
çeke çeke s. 13, 60, 125, 150	gürül gürül s. 56	pul pul s. 49	yavaş yavaş s. 39, 205, 234
çekine çekine s. 127	har har s. 16, 23, 37	renk renk s. 219	yiye yiye s. 75
çiy çiy s. 30	harp harp s. 79	sabah sabah s. 48, 216	yüksek yüksek s. 173

Metinde tespit edilen aynen tekrar gruplarının ekli veya eksiz şekilde kullanıldığı görülmektedir.

2.3.5.2. Eş ya da Yakın Anlamli Tekrar Grubu

Eş ya da yakın anlamli kelimelerin yan yana kullanılmasıyla oluşan tekrar grubudur. Metinde tespit edilen 30 eş ya da yakın anlamli tekrar grubu vardır.

Tablo 21. Metinde Tespit Edilen Eş ya da Yakın Anlamli Tekrar Grubu Örnekleri

alımlı çalımlı s. 128	gülleyip pullayıp s. 162	sus pus s. 168
allica morluca s. 219	harıltı güriütlü s. 185	şen şakrak s. 201
ara sıra s. 23, 72, 85, 168, 210, 237	hasat harman s. 134	tadı tuzu s. 67
bet beniz s. 122, 161	in cin s. 136	tekme tokat s. 136
çoluk çocuk s. 32, 82, 167, 180	inlik cinlik s. 22	toz toprak s. 32, 69, 137, 138, 233
çürük çarık s. 46	kapma kaçak s. 190	yana yöne s. 45, 93
dirlik düzenlik s. 163	kır bayır s. 73	yem yeygi s. 147
eş dost s. 203	saç sakal s. 191	yorgun argın s. 147
gamsız gümansız s. 162	saçı başı s. 149	yurtsuz yuvadasız s. 143, 186
gül gülistan s. 162	ses soluk s. 37	zor bela s. 70, 137, 204, 239

Metinde geçen eş ya da yakın anlamli tekrar gruplarından en çok kullanılanı "ara sıra"dır. Diğer en çok kullanılan ise "toz toprak"tır.

2.3.5.3. Zıt Anlamli Tekrar Grubu

İki zıt anlamli kelimenin yan yana kullanılmasıyla oluşan tekrar grubudur. Metinde tespit edilen 9 zıt anlamli tekrar grubu vardır.

Tablo 22. Metinde Tespit Edilen Zıt Anlamli Tekrar Grubu Örnekleri

açlık tokluk s. 103	gelmiş geçmiş s. 171
aşağı yukarı s. 134, 173, 226	gönüllü gönülsüz s. 125, 168
az çok s. 27	ileri geri s. 37, 77
belli belirsiz s. 44, 88, 217, 234	sağ sol s. 78
gece gündüz s. 157	

Metinde kullanılan zıt anlamlı tekrar gruplarının içinde en çok kullanılan “belli belirsiz” ifadesidir.

2.3.5.4. İlâveli Tekrar Grubu

Metinde tespit edilen ilâveli tekrar grupları, 5 örnekte ikinci kelimenin başına m- ünsüz getirilerek oluşur. *ateş mates s. 62, efe mefe s. 66, hastalık mastalık s. 14, orak morak s. 52, türkü mürkü s. 100.*

2.3.5.5. Bir Kelimesi Anlamlı Tekrar Grubu

Biri anlamlı diğeri anlamsız kelimelerden yapılan tekrar grubu, metinde 2 adet tespit edilmiştir: *dümbür düdük s. 38, 82, ufacık tefecik s. 36, 233.*

2.3.5.6. Yansıma Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu

Yansıma kelimeler, “... yapısı bakımından ünlemlere en çok yaklaşan kelime türü, ... tabiat seslerini tasvir veya kabataslak taklit ederek meydana gelmiş ses topluluklarıdır.” (Banguoğlu, 2015, 402).

Tablo 23. Metinde Tespit Edilen Yansıma Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu Örnekleri

<i>çat çüt s. 82</i>
<i>çatur çütür s. 130</i>
<i>şapur şupur s. 60</i>
<i>tangur tungur s. 146</i>
<i>vağul vuğul s. 179</i>

İki yansıma kelimeden oluşan tekrar grubu, metinde 5 adet tespit edilmiştir.

2.3.6. Ünlemler

Ünlemler, sevinç, kızgınlık, şaşkınlık, korku gibi duyguları ifade etmek için, birine seslenmek için, tabiat seslerini yansıtmak için kullanılır. Ünlemler, “... his ve heyecanları ifade için içten koparak gelen edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden edatlardır. İfadeleri ses yapılarına dayanır. His ve heyecanlarla tabiattaki seslerin ses hâlindeki tezahürleridir.” (Ergin, 2013, 349). Ünlemler, tek başına kullanıldıklarında genellikle bir anlam ifade etmezler. Yazılı bir metinde, ünlemlerden sonra ünlem işareti (!) konulur. Ünlemler, tek veya çift heceden oluşur.

Tablo 24. Metinde Tespit Edilen Ünlem Örnekleri

<i>Deceeh! s. 42</i>	<i>Höst! s. 13, 135</i>	<i>Oşt! s. 53</i>
<i>Eyvaaah! s. 48, 147</i>	<i>Ohh! s. 42, 49</i>	<i>Öff! s. 6, 47, 75</i>
<i>Füyt! s. 12, 13, 14</i>	<i>Ohoooo! s. 174</i>	<i>Öhho! s. 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 42</i>
<i>Hoop! s. 78</i>	<i>Ooop! s. 113</i>	<i>Tüüü! 110</i>

Metinde tespit edilen 12 adet ünlem vardır. Ünlemlerin çoğu tek heceli ve bazıları iki heceli şekilde oluşmuştur. Ünlemler, sevinç, acı, üzüme, hayret, takdir vb. ifade ederler. Metinde geçen ünlemlerden *eyvaaaah!* üzülmeyi ifade etmektedir.

Sonuç

Standart dil ve ağızların karşılıklı alışverişi düşünüldüğünde bu tip metinlerde ağız kullanımının dilin gelişmesine katkı sağlayacağı açıktır. Metinlerde ağız kullanımının terimleşmeye ve sözlük dağarcığının zenginleşmesine faydalı olduğu düşünülmektedir.

Okuma oranının artmasıyla birlikte standart dil, yöre ağızlarında da kullanılmaya başlamıştır. O yörede yaşayan insanların kendilerine özgü ağız değil de standart Türkçeyi kullanmaları, ağızları yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Ağızlar tamamen yok olmadan önce, bölge ağızlarının akademisyenlerce derlenip incelenmesi çalışmalarının yapılması ve kelime dünyasının ortaya konması gerekmektedir. Birtakım akademisyenler, bunun tam tersini düşünmektedir. Ağız unsurlarının standart Türkçeyi bozmakla tehdit ettiği düşünülse de ağızlar, dilin zenginliğinin bir göstergesidir.

Fakir Baykurt, eserlerinde ağız unsurlarına çokça yer vermiştir. Bunun nedeninin köy yaşamının etkisi altında kalması olduğu düşünülebilir. Baykurt gibi diğer şair ve yazarlar da eserlerinde ağız unsurlarına yer verirse ağızların kelime dünyalarını gün yüzüne çıkarmış olurlar. Böylece ağızlar zamanla kaybolursa bile yazılı kaynaklarda varlığını sürdürecektir.

Irazca'nın Dirliği'nin Remzi Kitabevi'nde 1961'de basılan ilk baskısı ile 1976'da basılan yedinci baskısı karşılaştırıldığında eserde büyük değişiklikler görülmektedir. İlk baskı 240 sayfayken yedinci baskının 300 sayfa olması arada 60 sayfalık bir ekleme yapıldığını gösterir. Sayfa farklılığı yanında çok fazla biçim ve içerik farklılığı vardır. En önemli farklılık ise ağız unsurları ilk baskıda çoğunlukta iken sonraki baskılarda ağız unsurlarının azalıp standart Türkçenin etkisini artırmasıdır. Bu bakımdan en doğru bilgiye ilk baskıdan ulaşılabileceği düşünülerek ilk baskı üzerinde çalışma yapılmıştır.

Eserdeki ses bilgisi özellikleri incelenerek ses türemesi, ses düşmesi, göçüşme, büzülme, ünsüz ikizleşmesi ses olayları tespit edilmiştir. Metinde karşılaşılan ses olayları, metin içinden alınan örneklerle tablolar hâlinde gösterilmiştir.

Burdur'un ağız özellikleri görülen eserde, şekil bilgisinin incelenerek yöre ağzı ile standart dil arasında, birkaç önemli durum haricinde, büyük farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir.

Çekim ekleri, sadece bir atasözünde ve 8 kelimedeki "+le" vasıta hâli ekinin "+nAn" şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Diğer çekim ekleri, standart dildeki gibidir.

Eserde zaman eklerinin incelenmesi sonucunda şimdiki zaman eki hariç diğer zaman eklerinde değişiklikler görülmemektedir. Eserde şimdiki zaman -yor ekinin son seste -r ünsüzünün düşmesi nedeniyle -yo şekilde birinci ve ikinci şahıslarda yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.

Eserin söz varlığındaki ağız unsurları tespit edilmiştir. Bunlar, 33 lakap, 16 deyim, 11 atasözü, 39 argo, kaba söz ve küfür, 101 yöreye özgü söyleyişler, 215 tekrar grubu ve 12 ünlem olmak üzere toplam 427 sözcük ve söz öbeğidir. 240 sayfalık bir kitapta 427 ağız unsurunun olması dikkati çekecek derecede bir öneme sahiptir.

Romanda, Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer almayan deyim ve atasözleri vardır.

Metinde geçen yöreye özgü söyleyişler, argo, kaba söz ve küfürlerin bir kısmı hâlâ kullanılsa da çoğu günümüzde kullanılmamaktadır. Çoğu da sözlüklerde yer almamaktadır.

240 sayfalık kitapta 215 tekrar grubunun olması, yazarın sözün anlamını pekiştirmeye, sözü zenginleştirmeye ve değişik anlamlar oluşturmaya çalıştığını göstermektedir.

Ünlemler, sevinç, kızgınlık, şaşkınlık, korku gibi duyguları ifade etmek için, birine seslenmek için, tabiat seslerini yansıtmak için kullanılır. Romanda tespit edilen ünlemlerin çoğu birine seslenmek için kullanıldığı gözlenmiştir.

Hazırlanan bu çalışmanın eserlerde ağız kullanımını açısından inceleme yapacak kişi veya kişilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Apaydın, Mustafa (1997). Edebi Metne Yazarı Tarafından Yapılan Müdahaleler ve Irazca'nın Dirliği'ne Bu Açından Bir Bakış. *Türkoloji Araştırmaları*, s. 41-67.
- Akar, Ali (2016). Sosyal Bilimlerin Veri Kaynağı Olarak Ağızlar. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C. 10, S. 19, s. 169-182.
- Aksan, Doğan (2009). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Doğan (2015a). *Türkçenin Sözcüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2015b). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (www.tdk.org.tr).
- Banguoğlu, Tahsin (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baykurt, Fakir (1961). *Irazca'nın Dirliği (1. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baykurt, Fakir (1976). *Irazca'nın Dirliği (7. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Buran, Ahmet (2002). Konuşma Dili Yazı Dili İlişkileri Ve Derleme Faaliyetleri. *Türkbilgi*, S. 4, s. 97-104.
- Çetin, Nurullah (2013). *Şiir Çözümleme Yöntemleri*. Ankara: Öncü Kitap.
- Çetin, Nurullah (2015). *Roman Çözümleme Yöntemleri*. Ankara: Öncü Kitap.
- Demir, Nurettin (2009). *Edebi Metinlerde Ağız Kullanımı Hakkında Bir Ön Çalışma* (s. 97-108). Bernt Brendemoen Armağanı. Oslo: Novus forlag.
- Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.
- Gösterir, İbrahim (2015). *Örnekle-Tanımlı Çorum Ağız Sözlüğü*. Çorum: TEKOFSET.
- Günşen, Ahmet (2015). "Ölçünlü Türkçede Yerleşme Sorunu", *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (s. 165-204). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karahan, Leyla (1999). Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni 9 Mayıs 1997* (s. 24-28). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kartalcık, Vedat (2015). Şimdiki Zaman Eki/Lerine Göre Burdur Ağzının Anadolu Ağzlarındaki Yeri. 1. *Teke Yöresi Sempozyumu: Bildiriler Kitabı*, C. 1, 04 - 06 Mart 2015 (s. 297-304). Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları.

- Korkmaz, Zeynep (2005). "Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar", Türk Dili Üzerine Araştırmalar II (s. 143-172). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Okuyan, Hülya Yazıcı (2005). Fakir Baykurt Romanlarına Yansıyan Burdur'un Söz Varlığı. I. Burdur Sempozyumu: Bildiriler 16-19 Kasım 2005 (s. 245-252). Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları.
- Ortakçı, Altuğ (2012). Halk Bilgisi Yönüyle Fakir Baykurt Romanları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, s. 67-83.
- Öçalan, Muharrem (2006). Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri İçin Yenilik Önerileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 20, s. 169-188.
- Özkan, Nevzat (2016). Adlandırma Yöntemi Olarak Lakaplar ve Büyükkışla'daki Örnekleri. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 05-07 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı, C. 3, s. 180-189.
- Şahin, Eda (2006). *Fakir Baykurt'un Köy Romanlarında Sosyal Yapı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şengül, Murat (2009). Sosyal Farklılıklardan Kaynaklanan Dil Kullanımı Ve Türkçe Eğitimine Yönelik Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, C. 4, S. 8, s. 2166-2180.
- Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü (www.tdk.org.tr).
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yalçın, Alemdar (2011). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946 - 2000*. Ankara: Akçağ Yayınları.